

”Sprog er ikke noget, man gør ved siden af”

Interview med Marianne Aaen Thorsen, læsekonsulent i Fredensborg Kommune og Sidsel Vang, områdeleder for Børnehusene Fredensborg

KATJA SØRENSEN VILLEN, FAGLIG FORMIDLER, NATIONALT VIDENCENTER FOR LÆSNING

”Da vi startede, var sproglig opmærksomhed noget, vi gjorde ved siden af. Det er det ikke i dag.” Dette er historien om, hvordan sproglig opmærksomhed er flyttet ud af bøger og afsidesliggende rum og ind i alle hverdagens aktiviteter og rutiner i en hel kommunes daginstitutioner. Nationalt Videncenter for Læsning har mødt læsekonsulent Marianne Thorsen og områdeleder Sidsel Vang til en snak om projektet *Sproggaven* i Fredensborg Kommune. Artiklen giver indblik i projektets resultater, formål, forløb og udfordringer. Sidsel Vang viser os eksempler på pædagogers erfaringer med sproglig opmærksomhed i projektet, og vi diskuterer, hvad der skal til for at gøre kommunal kompetenceudvikling bæredygtig og engagerende for både pædagoger, medhjælpere og ledere.

Sproggaven

Sproggaven er et samarbejde mellem Fredensborg Kommune og Nationalt Videncenter for Læsning om kompetenceudvikling, der har til formål at kvalificere og systematisere det sprogunderstøttende pædagogiske arbejde i dagtilbud, således at 0-6-årige børns sprogfærdigheder og literacykompetencer styrkes, og ad den vej at det enkelte barns chance for uddannelse og et godt liv øges.

Projektet er gennemført i perioden 2016 til 2019 og er støttet af Velfærds- og Forskningsfonden for Pædagoger, LB Fonden og TrygFonden.

En række materialer udviklet i projektet ligger frit tilgængelige på Fredensborg Kommunes hjemmeside: <https://www.fredensborg.dk/borger/boern-og-unge/vi-har-fokus-paa/sproggaven> og også hos Nationalt Videncenter for Læsning: <https://www.videnomlaesning.dk/projekter/sproggaven/>

Et ændret mindset

Sidsel Vang er områdeleder for Børnehusene Fredensborg og har været en del af projektet Sproggaven gennem de sidste fem år. Hun husker tydeligt det første møde for alle medarbejdere om opstart af projektet:

”Vi sad i et grupperum alle sammen, og projektgruppen fremlagde planerne. Vi var jo alle sammen med på, at det her var noget, vi *skulle*, og at der også var en grund til det. Men vi tænkte også alle sammen: ’Jamen, vi læser jo bøger med børnene i forvejen!’ Nu, her fem år senere, er det helt anderledes. Nu tager vi en bog og tænker: Hvad kan vi gøre med den? Hvilke aktiviteter kan knytte sig til den? Hvordan kan bogen inspirere børnenes leg og vores nærvær med dem? I dag er vores fokus på sproglig udvikling meget

brede end at læse en bog med børnene. Da vi startede, var det noget, vi gjorde ved siden af. Det er det ikke i dag.”

”Jamen, vi læser jo bøger med børnene i forvejen!”

Sidsel Vang viser os et eksempel fra Naturbørnehaven Troldehøj på, hvordan sproglig udvikling er blevet en naturlig del af den pædagogiske praksis og pædagogers refleksioner over dagligdagen i børnehaven (se tekstboks).

Praksisfortælling fra garderoben

Klokken er 12, og vi er færdige med at spise frokost. Børnene får at vide, at de skal tage flyverdragt eller regntøj på. Børnene rejser sig i hold og går derefter i garderoben. En voksen går med de første fire børn ud i garderoben. Malene, Lasse og Rune går i gang med at få deres flyverdragt ned fra knagen. Amalie kigger på de andre, men går ikke i gang. Den voksne siger: ”Amalie, tag lige din flyverdragt ned.” Hun siger ”Nej, det gider jeg ikke.” Den voksne spørger, om hun skal hjælpe hende. Hun ønsker ikke hjælp fra den voksne. Rune begynder at lave fjollerim: ”flyverdragt-tyverdragt.” Den voksne griner og siger: ”flyverdragt-snyderdragt.” Børnene griner. Amalie griner også og tager nu sin flyverdragt ned fra knagen. De andre børn er i gang med regntøjet. Hun kommer nu hen til den voksne: ”Vil du ikke hjælpe mig med min flyverdragt?” Den voksne: ”Jo, det vil jeg rigtig gerne.” Amalie: ”Hvad rimer på regnbukser?”

Pædagogen forklarer, hvorfor denne situation satte sig spor i det pædagogiske arbejde:

[...] Få børn i garderoben giver overblik og overskud til at være en nærværende voksen og muligheden for at øve sig, have dialog osv. Den legende tilgang i garderoben gør, at tiden i garderoben fungerer bedre som læringsrum med ro, nærvær og sjov mellem børn og voksne.

Sidsel Vang forklarer, hvordan pædagogens refleksion her er et godt eksempel på den ændring i personalets tilgang til børnenes sproglige udvikling, som projektet har afstedkommet. Sidsel Vang beskriver det som et ændret mindset: ”Projektet har resulteret i både faglighed og helt konkrete redskaber, som personalet kan tage fat i. Sprogkufferter, bøger og film. Det præger også nye ansatte, når de starter hos os. Vi taler om, hvad sprog er i bøger, i aktiviteter og på en tur, eller når man tager tøj af og på i garderoben. Det er et ændret mindset, som gør, at vi forholder os til sprog i alle mulige sammenhænge.”

Projektets resultater

Marianne Thorsen, læsekonsulent i Fredensborg Kommune, oplever også en ændret tilgang til sproglig udvikling i kommunens dagtilbud: ”Pædagoger har ændret deres syn på sprog og literacy. Nu er det noget, som er til stede alle steder og hver dag i pædagogernes bevidsthed. På den måde oplever det pædagogiske tilsyn en øget faglighed i institutionerne.”

Denne oplevelse af Sprognavens betydning kommer også til udtryk i kommunens sprogvurderinger af børnene i børnehaveklassen. Andelen af børn (i generel indsatsgruppe) med alderssvarende førskriftlige kompetencer er steget med 29 procent i perioden 2017 til 2019. Det vil sige, at mange flere børn nu har bedre forudsætninger for at komme godt i gang med at lære at læse og stave. Desuden oplever pædagogerne, at børnenes narrative kompetencer er blevet bedre i samme periode.

Det startede med *udvidet dialogisk læsning* i børnehaveklassen

Netop sprogvurderingen var hele årsagen til, at projektet Sproggaven blev sat i søen. Tilbage i 2013 viste en afprøvning af den nye sprogvurdering i to af kommunens børnehaveklasser, at der sad mange børn uden alderssvarende sproglige forudsætninger. Marianne Thorsen fortæller: ”Børnene var i risiko for at få en dårlig faglig udvikling i skolen og i risiko for dårlig trivsel på den baggrund. Det kunne også blive svært at udligne socioøkonomiske uligheder, når børnene allerede havde sproglige udfordringer. Jeg ville gerne øge disse børns chancer i skolen, og derfor udviklede jeg et 12-ugers forløb, hvor jeg sammensatte forskellige metoder, herunder dialogisk læsning. Jeg lavede metodehæfter til udvalgte bøger med instruktioner til børnehaveklasselederen med aktiviteter og lege til at styrke ordforråd, lydlig opmærksomhed, funktionelt bogstavkendskab, begyndende syntese af bogstavlyde og begyndende skrivning samt forståelses- og udtryksfærdigheder. Metoden kaldte jeg *udvidet dialogisk læsning*.”

Forløbet blev først afprøvet i to børnehaveklasser og senere i flere børnehaveklasser. Alle målinger viste signifikante effekter på børnenes ordforråd, lydlig opmærksomhed og evne til at sætte bogstavlyde sammen til små ord (Thorsen, 2015). På grund af effekten af den udvidede dialogiske læsning i børnehaveklasserne blev en tilpasset version af metoden udgangspunktet for projektet Sproggaven, som omfatter pædagogisk arbejde med 0-6-årige børn i hele Fredensborg Kommune. Marianne skitserer metoden her:

Hvad er *udvidet dialogisk læsning*?

Udvidet dialogisk læsning er en pædagogisk metode, hvor oplæsningen følges af dialog, leg og forskellige aktiviteter, der motiverer børnene til at lege med sprog og skriftsprog.

Til alle bøger i Sproggaven er der udviklet detaljerede bogfoldere, som både angiver sproglige læringsområder og giver konkrete forslag til, hvordan børnenes sprog- og literacytilegnelse kan understøttes. Alle materialer, udvælgelse af fokusord og aktiviteter i bogfolderne følger en progression for den sproglige udvikling.

I bogfolderne beskrives de tre faser i udvidet dialogisk læsning:

- ▶ Læs og lyt, hvor børnene hører historien i bogen og møder udvalgte fokusord fra historien.
- ▶ Læs og snak, hvor børnene inviteres til sprogudviklende dialoger med afsæt i bogen, og hvor fokusordene anvendes og afprøves i forskellige kontekster. Hermed kan børnene udvikle et dybt ordkendskab.
- ▶ Læs og leg, hvor børnene inviteres til sprog- og literacyudviklende lege og aktiviteter i tilknytning til bogens fokusord og univers.

Figur 1: Bogviften illustrerer de tre faser i den udvidede dialogiske læsning. De to første rum til venstre viser første fase. Det store rum for oven viser anden fase, og de sidste to rum til højre viser tredje fase.

I løbet af projektperioden på fire år har de deltagende pædagoger arbejdet ud fra metoden. I starten af projektperioden var fokus udelukkende på fælles læsning af bøger. I løbet af perioden udvidede pædagogerne fokus til også at omfatte sprog og literacy i hverdagens rutiner, aktiviteter og leg.

Sproggavens formål

Metoden udvidet dialogisk læsning i Sproggaven blev således tilpasset børnene i dagtilbud, og formålet med at anvende metoden blev bredere. Marianne Thorsen ønsker nemlig at styrke sprog- og literacykompetencer hos børnene på tværs af dagtilbud og skole. Hun vil gerne gøre børnene nysgerrige på at afkode, forstå og anvende både talesprog og skriftlige tegn. Disse tegn favner både bogstaver, tal, symboler, billeder og andre visuelle tekstformer, som har en kommunikativ betydning. Så når et barn for eksempel tegner et hjerte og giver tegningen til mor, får tegningen en kommunikativ betydning: "Jeg elsker dig, mor." På den måde bliver det at kommunikere gennem en tegning – og de øvrige skriftlige tegn – relevant i arbejdet med udvikling af børnenes literacykompetencer.

Marianne Thorsen er også optaget af at give alle børn gode oplevelser med bøger, som kan styrke læselysten senere. I projektet arbejder man med at skabe fælles litterære erfaringer, som børnehaveklasselederen kan bruge som udgangspunkt i skolen. Marianne Thorsen forklarer: "På den måde møder børnene i skole med en fælles litterær referenceramme, og det kan være med til at mindske betydningen af socioøkonomisk ulighed. Alle børn kan tale med, når børnehaveklasselederen tager en bog frem, som børnene har mødt i børnehaven. Jeg tror, det har været en styrke i projektet, at jeg er ansat i Center for Skole og Dagtilbud og på den måde har et ben i både dagtilbud og skole, for det er vigtigt i forhold til at sikre sammenhæng mellem børnehave og skole."

Sidsel Vang forklarer, hvordan det brede formål har sat aftryk i Børnehusene. Hun er optaget af et fokus på at flytte sproget fra de voksne til børnene i vuggestue og børnehave: "Når man læser, er man den, der har sproget som voksen. Man må gerne 'være den', men når man stopper op undervejs, så bliver sproget et fælles anliggende. At lege med sproget og følge børn i det er en af vores fornemteste opgaver. Børn har brug for sprog. Mange børn har faktisk vanskeligt ved at deltage og at være en del af en leg. Det kræver komplekst sprog at være med i leg, gøre noget ved legen, finde på den og forhandle den." Marianne Thorsen supplerer: "Børnene er glade for at høre historierne og få roller og figurer foræret til at bygge lege over, og for de børn, som kan have vanskeligt ved at lege, kan historierne fungere som en slags legemanuskripter og på den måde hjælpe dem til at lege med."

” Det kræver komplekst sprog at være med i leg, gøre noget ved legen, finde på den og forhandle den.

Projektet tog udgangspunkt i børnenes behov for styrkede literacykompetencer, men Marianne Thorsen understreger, at vejen dertil går gennem kompetenceudvikling af det pædagogiske personale med henblik på at systematisere og kvalificere deres sprogarbejde. Men hvordan gør man det? Hvordan får man en hel kommunes pædagogiske personale til at engagere sig i sproglig udvikling? I den sidste del af artiklen fortæller Marianne Thorsen og Sidsel Vang om, hvordan projektet udviklede sig fra at være projektgruppens idé til at være et fælles anliggende.

Fra projektgruppens idé til personalegruppens idé

Et godt eksempel på projektets udvikling undervejs er brugen af film. I starten tilbød Marianne Thorsen introduktionsfilm, som lærte personalet om *udvidet dialogisk læsning*. Sidsel Vang fremhæver, at det var et godt udgangspunkt, som viste metoderne tydeligt for personalet.

Men som projektet tog fart, begyndte personalet at præge indhold og udvikle flere måder at arbejde med børns sprog på, og nu har deltagerne lavet egne film, som deles flittigt på både kommunens og videncentrets hjemmesider. Marianne Thorsen uddyber: "Nu har institutionerne lavet deres egen film, for eksem-

pel om literacyudviklende læringsrum på legepladsen. Man har fået lyst til at videndele, og man har taget ejerskab. Det har været afgørende, at vi har indbygget fleksibilitet i projektet med mulighed for at udvikle projektet løbende i fællesskab og med muligheder for at tilpasse de fælles metoder til den enkelte institution og børnegruppe. Det har også været en stor hjælp at samarbejde med konsulenter fra Nationalt Videncenter for Læsning. I projektet samarbejder konsulenter og personale om aktionslæringsforløb, som har resulteret i nye erfaringer og metoder.” Sidsel Vang ser også aktionslæringsforløbene som værdifulde: ”Det fungerer rigtig godt, når nogen kommer udefra og får øje på noget sammen med os. Det er helt afgørende, at projektet knyttes helt tæt til den pædagogiske praksis. Projektet er en fælles platform for personale, ledere og også forældre – vi vil alle sammen noget med børnene.”

Aktionslæringsforløbene har genereret idéer til den løbende udvikling af projektet. Marianne Thorsen forklarer: ”I projektets første år lærte pædagogerne metoden udvidet dialogisk læsning. I de næste to år anvendte pædagogerne deres nye kompetencer til at stimulere børnenes nysgerrighed på sproglige tegn i de daglige rutiner, aktiviteter og lege. I projektets sidste år havde vi fokus på den nærværende samtale.

Overordnet viser Sproggaven altså gode resultater, og pædagoger og medhjælpere har taget ejerskab og deltaget aktivt i udvikling og videndeling i projektet. Men der har selvfølgelig også været udfordringer undervejs. Dem taler vi om i det følgende.

Udfordringer undervejs

Sidsel Vang slår fast: ”Vores pædagoger og medhjælpere er sindssygt dygtige. Men det kan være rigtig vanskeligt at arbejde med sprogudvikling, for eksempel at gribe børnenes sproglige bolde og udvide en samtale. Måske sidder du og læser om De tre Bukke Bruse i Badeland, og et barn siger ’jeg har set en hund!’ Hvordan kan man så følge barnets spor og lede dem tilbage til det fælles?”

Det har da også været svært for noget af personalet at gå i gang med Sproggaven. Sidsel Vang fortæller: ”Noget af personalet syntes, at bogfolderne (se faktaboks *Hvad er udvidet dialogisk læsning?* ovenfor) var meget detaljerede og vanskelige at sætte sig ind i. De var nervøse for, om de kunne præstere godt nok. Andre syntes, at fokusordene kunne være besynderlige. Her hjalp det at formidle eksempler og at vise projektets introduktionsfilm og ikke mindst at give den enkelte medarbejder mulighed for at tilpasse materialet til egen praksis og egen børnegruppe.” Og så gav pædagogers reaktioner på materialet også anledning til refleksioner. ”Når man tager dialogen om ’hvorfor’, så højner det fagligheden,” siger Marianne Thorsen. Netop den faglige dialog er blevet styrket gennem aktionslæring og filmoptagelser af egen praksis med efterfølgende evaluering i fællesskab. I den forbindelse har det været vigtigt at udvikle en god evalueringskultur.

” Den faglige dialog er blevet styrket gennem aktionslæring og filmoptagelser af egen praksis.

Sidsel Vang har også set eksempler på, hvordan de faglige metoder både har udfordret, men også skabt grobund for udvikling af kompetencer gennem fælles refleksioner. Hun nævner, at det har været udfordrende at slippe undervisningstonen, når man arbejder ud fra en bestemt metode: ”Det kan være udfordrende for pædagoger at kunne slippe den plan, man havde. At kunne følge børnenes spor, men samtidig være tro over for en metode. Det har vi nogle helt andre samtaler om i dag.”

Der har også været organisatoriske udfordringer i projektet: Hvordan skaffer man tid og lokaler til udviklingsarbejdet? Hvordan følger man børn tæt i uderummet? Hvordan finder man bøger på flere sprog til de

flersprogede børn og familier? Hvordan arbejder man sammen med forældre, der taler et andet sprog end én selv? Hvordan organiserer man børnegrupper i såkaldte sproglige alderstrin? I projektet sættes børn i sproggrupper med sprogligt jævnbyrdige børn. Men hvad nu hvis man har en femårig med et sprog som en toårig? Hvad gør man? Det er nogle af de organisatoriske udfordringer, der er dukket op undervejs.

Børnene har også været udfordrede indimellem. Marianne Thorsen forklarer: "Det kunne godt være svært for nogle af børnene at sidde stille ved oplæsning. Hvordan får man børn til at blive grebet af bogens univers?" Her kommer vi igen ind på den fleksible tilrettelæggelse af indsatsen. Marianne Thorsen fortsætter: "Det er vigtigt, at den enkelte pædagog kan tilpasse materialet og for eksempel vælge aktiviteter fra fase tre, Læs og leg, som indledning til bogens univers og først derefter gå i gang med fase et, Læs og lyt (se oversigt over faserne i faktaboks *Hvad er udvidet dialogisk læsning?* ovenfor).

Sproggaven skal med i skole

Sproggaven har altså udviklet sig ved at følge pædagogernes spor, mens de pædagogiske medarbejdere har fulgt børnenes spor. Alt sammen med en systematisk støtte og inspiration fra projektgruppe og konsulenter. Som Sidsel Vang formulerer det: "Hvis man ikke får viden og ikke kan spørge og samtidig få en stille hånd i ryggen – så bliver man usikker og får ikke implementeret i praksis." Netop fordi projektet har udviklet sig i tæt samarbejde med den pædagogiske hverdag i Børnehusene, og fordi der hele tiden har været hjælp og inspiration at hente i projektets materialer (bogfoldere, film, sprogkufferter), så er meget blevet implementeret, og resultaterne afspejles i sprogvurderinger af børnene og det pædagogiske tilsyns evalueringer.

Jeg spørger, hvad der nu skal ske. Marianne Thorsen fortæller, at Fredensborg Kommune netop har fået midler til at føre Sproggaven længere ind i skolen. Formålet med det nye projekt, *Sproggaven med i skole*, er at skabe en bedre overgang for børnene og øge deres læring og trivsel gennem et systematisk samarbejde mellem de fagprofessionelle i dagtilbud, SFO og indskoling. I løbet af projektperioden skal der udvikles en kommunal plan for sproglig udvikling fra dagtilbud til skole og med fortsættelse fra indskoling til mellemtrin. Planen skal sikre en sammenhængende progression i, hvordan børn i Fredensborg Kommune understøttes i deres sproglige udvikling.

Sproggaven med i skole vil handle om det sprog, som børnene skal lære, når de starter i skole – det sprog, der er knyttet til skolens fag. Marianne Thorsen uddyber: "De tre faser i metoden *udvidet dialogisk læsning* skal understøtte det faglige arbejde i dansk og matematik og invitere børnene til at tage udgangspunkt i deres egen faglige nysgerrighed og udvikle literacykompetencer og omverdensforståelse." I *Sproggaven med i skole* skal pædagogerne fra Sproggaven fungere som forandringsagenter, og Marianne Thorsen håber, at projektet blandt andet kan bidrage til et fælles sprog om børnenes sproglige udvikling på tværs af skole og dagtilbud.

Referencer

- ▶ Thorsen, M. (2015). Sprogligt udfordrede skolestartere – forsøgsprojekt med udvidet dialogisk læsning. *Viden om Literacy*, 18. https://www.videnomlaesning.dk/media/1393/18_marianne-aaen-thorsen.pdf

